

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

3/4-'97

De Wouwse steenfabrieken

III. De draineerbuizenfabriek "Zoomvliet"

De draineerbuizenfabriek die vroeger op Zoomvliet stond, is inmiddels geheel verdwenen. Alleen het feit dat net over de Zoombrug aan de rechterkant het land wat lager ligt, herinnert nog aan het feit dat hier eertijds leem werd afgegraven. Eerst voor de fabricage van stenen en dakpannen, later voor het maken van draineerbuizen. De opbouw, uitbreiding en de teloorgang van dit stukje Wouwse industrie is de moeite van het lezen meer dan waard.

Het verhaal van deze fabriek is een combinatie van gegevens uit de archieven en een interview met Guillaume de Leeuw uit Ossendrecht, de man die eind jaren dertig nog directeur was van de fabriek op Zoomvliet, maar die meer bekendheid geniet vanwege de buizenfabricage in Halsteren.

We schrijven 1841 als in het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Wouw een brief besproken wordt van Gedeputeerde Staten. "Jan Egbert van Gorkum, gepensioneerd Generaal Majoor, wonenden te Leijder", heeft vergunning gevraagd voor de bouw van enkele fabrieken. Het gaat om "eene Disteleerfabriek of Stookerij van Terpentijn en Teer en eene steen- en pannenbakkerij". Hij wil die bouwen in de gemeente Wouw op Zoomvliet.¹⁾

Ook in die tijd was het al nodig dat dit soort aanvragen gepubliceerd werden en dat mensen bezwaar konden maken. Wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon.

Op 15 januari 1842 worden de omwonenden gehoord en tijdens deze zitting wordt ook duidelijk om welke percelen grond het gaat. Deze percelen dragen de namen "Heerelsven" en zijn bij het kadaster bekend als H 199 en 201.

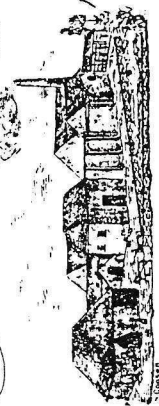
Johannes Deckers, Cornelis Voormeulen, Adriaan Jacobse Looijen, Adriaan Raaymakers, Cornelis van den Boom en Johannes Matthijsse

STEEN- PANNEN- EN PLAVUIZEN
FABRIEK DE VLUIT TEHALSTEREN

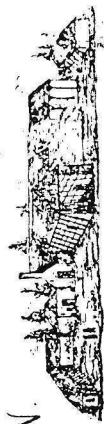
EN PLAVUIZEN

BAKKERIJEN.

FABRIEK ZOOMVLIET TE WOUH.

M.W. VERKOUTEREN.

Opstellen den January 1876
De Elfter Steen- en Plavuizen- fabriek te Wouh.

M. W. VERKOUTEREN.

aan

voor aan de Elfter Steen- en Plavuizen- fabriek te Wouh.

Een schitterend rekeninghoofd van de fabriek van M.W. Verkouteren op Zoomvliet uit 1876.

Doggen, allemaal direct omwonenden van de toekomstige fabrieken, hebben geen bezwaar tegen de bouw mits hun veldvruchten er geen hinder van ondervinden.

Mocht later blijken dat damp of andere oorzaken overlast veroorzaken dan moet tijdens de bloeitijd van de veldvruchten de fabriek stilstaan.²⁾

Op 3 mei 1842 geven GS toestemming voor de bouw van de fabriek en op vrijdag 13 mei 1842 bespreekt het Wouwse college de toestemming voor de bouw en gaan verder over tot de orde van de dag.³⁾

Op 9 februari 1862 overleed J.E. van Gorkum en zijn bezit werd nog datzelfde jaar, op 7 augustus 1862, ingezet tijdens een veiling in Bergen op Zoom. Bij die veiling werd zijn flinke bezit op Zoomvliet in verschillende percelen ingedeeld. Perceel vijf bestond uit:

„Eene steen-, pannen- en tegelfabriek met aanwezige werktuigen en gereedschappen, arbeiderswoning, tuin, erve en grond, alles staande en gelegen bij en tegen elkander, onder de gemeente Wouw, strekkende”, etc.⁴⁾

In een advertentie in de Bergen op Zoomsche Courant uit die tijd werd de fabriek nog eens extra aangeprezen als *„Goed beklante steen-, pannen- en tegelfabrieken, met daarbij behorende leemgrond”*

Verkocht

Op 21 augustus 1862 ging notaris Bax in het Nederlandsch Koffijhuis van Jacobus Lemmers aan de Groote Markt in Bergen op Zoom over tot de *„veiling ter finale verkoop”*.

Het complete bezit werd gekocht door Arie G.W. Boll, notaris uit Gorinchem voor f 62.350,=. Hij kocht niet voor zichzelf maar voor een aantal familieleden van de generaal. De steenfabriek kwam in handen van Mr. Karel Jan Frederik Cornelis Kneppelhout van Sterkenburg die weduwnaar was van Lydia Iulia Maria van Gorkum. In 1855 was hij hertrouwd met Susanne Elisabeth Drabbe.⁵⁾

Op 1 mei 1863 kocht Jacobus Warnerus Constantinus van Gorkum het complete landgoed terug van zijn familieleden. Drie akten werden ten overstaan van notaris Boll in Gorinchem opgemaakt.

Tot 1871 bleef de steenfabriek en het landgoed Zoomvliet waar het toen nog deel van uitmaakte in het bezit van de familie Van Gorkum. Eind 1871 verhuisde hij naar Limburg en werd het hele landgoed weer geveild. Donderdag 10 augustus 1871 konden de twaalf percelen ingezet worden en op 7 september volgde de finale verkoop. Het zevende perceel was 3 ha 54 a en 20 ca groot

„zijnde steen-, pannen- en tegelfabrieken, met woningen en erven, staande en gelegen onder Wouw, belend oost de weg naar de Wouwsche Plantage, zuid de groote dreef, west het 1e perceel en noor de Zoom tegen het achtste perceel' ⁶⁾

De fabriek kwam nu in handen van Willem Bos, burgemeester in Oud-orp bij Alkmaar. Hij betaalde voor de fabriek een bedrag van f 2.100,= Even verdwijnt de fabriek dan in de 'verkoopmist', want blijkens een verkoopakte uit 1874 is de fabriek op 10 mei 1873 opnieuw verkocht, terwijl het geheel op 10 december 1874 opnieuw van eigenaar veranderde nu bij een akte van ruiling opgemaakt door notaris Bax in Bergen op Zoom. Eigenaar werd toen M.W. Verkouteren.⁷⁾

Verkouteren

Op 23 oktober 1879 verschijnt voor Casparus Govardus Barbarus van Nouhuijs, notaris te Ossendrecht, Marinus Willem Verkouteren, fabrikant wonende te Halsteren. Die verklaart verkocht te hebben aan Cornelis Arnoldus Verkouteren, particulier wonende te Wouw:

"Eene steen- pannen- en tegelfabriek met bijbehorende gebouwen en landerijen, staande en gelegen onder Wouw ter grootte van vijf hectaren, zestien aren vijf en dertig centiaren."

Er zijn enkele bepalingen opgenomen over het paardenspoor dat van Plantage-Centrum naar de Boerenweg liep, waarbij de steenfabriek 'Zoomvliet' recht van overpad verleende aan de landgoedeigenaren. De verkoopsom van het fabriekscomplex werd op f 3.000,= bepaald. Dat paardenspoor was lang een bron van ergernis maar de steenfabrikanten De Caters en Verkouteren wisten de zaak met wat geven en nemen uiteindelijk te regelen.

Bij overeenkomst van 6 februari 1874 kreeg de steenfabriek "Zoomvliet" van M.W. Verkouteren het medegebruik van het smalspoor dat vanaf de steenfabriek in Wouwse Plantage naar Plantage-Centrum liep en van hieruit aansloot op het complex van het Staatsspoor bij de Boerenweg in Heerle. Uit oogpunt van concurrentie met de steenfabriek van baron De Caters waren beperkende bepalingen in het contract opgenomen. Zo werd Verkouteren verplicht om als brandstof hout afkomstig van het landgoed van baron de Caters te gebruiken. Daarnaast mocht hij steenkolen afkomstig van de los- en laadplaats bij wachtpost 7 over het smalspoor vervoeren. Als eindproducten mocht Verkouteren uitsluitend "*pot- of dreneerbuizen*" naar wachtpost 7 brengen. Het vervoer van bakstenen, dakpannen of vloertegels over het smalspoor werd hem verboden. De overeenkomst vormde een definitieve oplossing van een al jaren slepend geschil. Het medegebruik van het smalspoor moest worden gedoogd in ruil voor het recht om enige tientallen meters rails op de grond van Verkouteren te leggen. Baron De Caters zou voor het onderhoud van het smalspoor van zijn buurman jaarlijks f 26,-- betalen.⁹⁾

Verdussen

Op 27 oktober 1882 maakte notaris Walterus van Gastel in Wouw een akte op voor Cornelis Arnoldus Verkouteren. Deze was fabrikant en woonde onder Wouw. Verkouteren verklaarde in deze akte „een steenen pannenfabriek met bijhoorende gebouwen en landerijen staande en gelegen onder de gemeente Wouw" te hebben verkocht aan Gulielmus Gerardus Josephus Verdussen. Deze laatste werd omschreven als particulier en wonende te Breda.

Wainebuizenfabriek
„ZOOMVLIEP”
WOUW.

Lievering per Spoor en per Schip.
Betroond op
verschillende Landbouwtentoonstellingen.

Wouw, in December 1901

De Gemeente Wouw

te

debet aan G. G. A. VERDUSSEN.

Voor aan Uld. à contant verkocht en geleverd: f. 25.000.000

1901

In 1902 was de fabriek op Zoomvliet in handen van G.G.A. Verdussen.

Uit deze akte blijkt dat er tussen 1879 en 1882 nog verschillende malen met de eigendomsrechten is geschoven, want de notaris grijpt terug naar een akte van scheiding van 17 mei 1882 en een overeenkomst van ruiling van 29 december 1880. In het kader van dit artikel is dat van ondergeschikt belang. Belangrijker is dat de prijs van onroerend goed in deze periode flink steeg, want Verdussen moest een bedrag van zesduizend gulden neertellen, terwijl Verkouteren er drie jaar eerder nog drieduizend gulden voor betaald had. De koper moest van dat bedrag elk jaar minstens 1000 gulden aflossen en 4% rente betalen over het resterende kapitaal.⁹⁾

In 1886 vroeg G. Verdussen toestemming aan het Wouwse gemeentebestuur om door middel van een aftakking van ongeveer vijftig meter over de openbare weg de afzet van zijn producten langs het smalspoor van de familie De Caters te vergemakkelijken. Verdussen betaalde sindsdien aan de eigenaar van het landgoed een jaarlijkse vergoeding van f 50,-¹⁰⁾

Op 9 juli 1896 werd een nieuwe overeenkomst getekend door de familie Emsens uit Wouwse Plantage en de StaatsSpoorwegen. De "Draineerbuizenfabriek Zoomvliet" kreeg, evenals voor die tijd, het medegebruik van het smalspoor en de spooraansluiting.¹¹⁾

Personeel

Naast draineerbuizen werden bij G.G.A. Verdussen ook dakpannen gemaakt. Dat staat te lezen in de gegevens die voor de arbeidswet verzameld werden. Over 1899 wordt gemeld dat zich op Zoomvliet D48 een buizen- en pannenbakkerij bevindt. In 1899 werkten daar één jongen en één meisjes in de leeftijd van twaalf tot zestien jaar en twee vrouwen.¹²⁾

Inmiddels was ook de familie De Leeuw, die we later op Zoomvliet aantreffen in beeld gekomen, want op 17 april 1884 had C.A. Verkouteren zijn steen- en draineerbuizenfabriek in Halsteren verkocht aan F.A.J. de Leeuw, die getrouwd was met Catharina Verdussen, de zus van Guillaume Verdussen, de eigenaar van Zoomvliet. De productie op Zoomvliet kwam steeds beter op gang en onder de naam "Draineerbui-

N. V. Draineerbuizenfabriek „ZOOMVLIET“

TELEGRAM-ADRES:
"ZOOMVLIET"

BERGEN-OP-ZOOM, 20 Maart 1917.

Frederick. Weaver

vrijdag. c.c. Aan de de Secretaris
 gemeent, over Stuitte te draagen over de
 bouw der Schwoesteen with de de de & er
 comment te verbiigen is, men had mij
 bevolft schrijftlijft antwoort, te gevee
 maar aangegien er spoedig moet gebeend.
 worden. Alleen wij gady hoe meening
 ween.

Naar de meeste Hoogacht.ing.
N. V. DRIJFERSUIZENFABRIEK
(ZOOMVLIET).

De N.V. Draineerbuizenfabriek "Zoomvlieg" liet de gemeente Wouwe in 1917 weten dat er niemand naar de cursus "verbandleer" zou komen. (Archief Wouwe 1811-1940 nr.4360).

zen-fabriek Zoomvliet, Wouw", met de toevoeging "Levering per spoor en per schip" werd de productie opgevoerd. En om aan de kopers te laten weten dat zijn producten niet de eerste de beste waren, stond op hun rekeningen vermeld dat de buizen op verschillende landbouwten-toonstellingen bekroond waren.

Over het aantal personeelsleden dat er werkte is weinig bekend, omdat in die jaren alleen genoteerd werd hoeveel kinderen tussen de twaalf en zestien jaar er werkten en het aantal vrouwen werd geregistreerd. Over de mannen zijn weinig gegevens bekend. Uit verhalen van arbeiders uit die periode wordt duidelijk dat in de eerste tien jaar na de eeuwwisseling gemiddeld drie mannen op de fabriek werkten. In 1902 werkte er bij Verdussen één meisje en geen enkele vrouw, in 1904 was het nog steeds één meisje en waren er ook twee vrouwen in dienst. In 1908 werden en één jongen en één meisje opgegeven en in 1909 twee jongens en twee meisjes.¹³⁾

In 1910 kreeg de fabriek de beschikking over een petroleummotor van 12 pk en daarmee werd een nieuwe periode ingeluid. In deze tijd begonnen de boeren ook steeds meer het nut van drainage te ontdekken en dat betekende een stijging van de productie. Het aantal werkende mannen steeg naar gemiddelde tien per jaar, terwijl er drie vrouwen, twee jongens en één meisje bij het bedrijf werkzaam waren in de periode tussen 1910 en 1920.¹⁴⁾

En dat er in die tijd ook al eisen aan de veiligheid van het personeel gesteld werden, mag blijken uit een brief van 16 september 1915, toen G. verdussen aan het Wouws college schreef, dat er niemand van zijn personeelsleden naar een cursus "verbandleer" zou gaan. Dat kwam, ondanks het feit dat hij wel erg veel belang in de cursus stelde

„...om reden mijn fabriek nog hoogstens 2 weken in werking is, en mijn personeel zich op enkele na naar de suikerfabrieken begevert”

Een duidelijk bewijs dus dat de draineerbuizenfabriek dus in de wintermaanden stillag en het personeel elders aan de slag probeerde te komen.¹⁵⁾

Guillaume de Leeuw

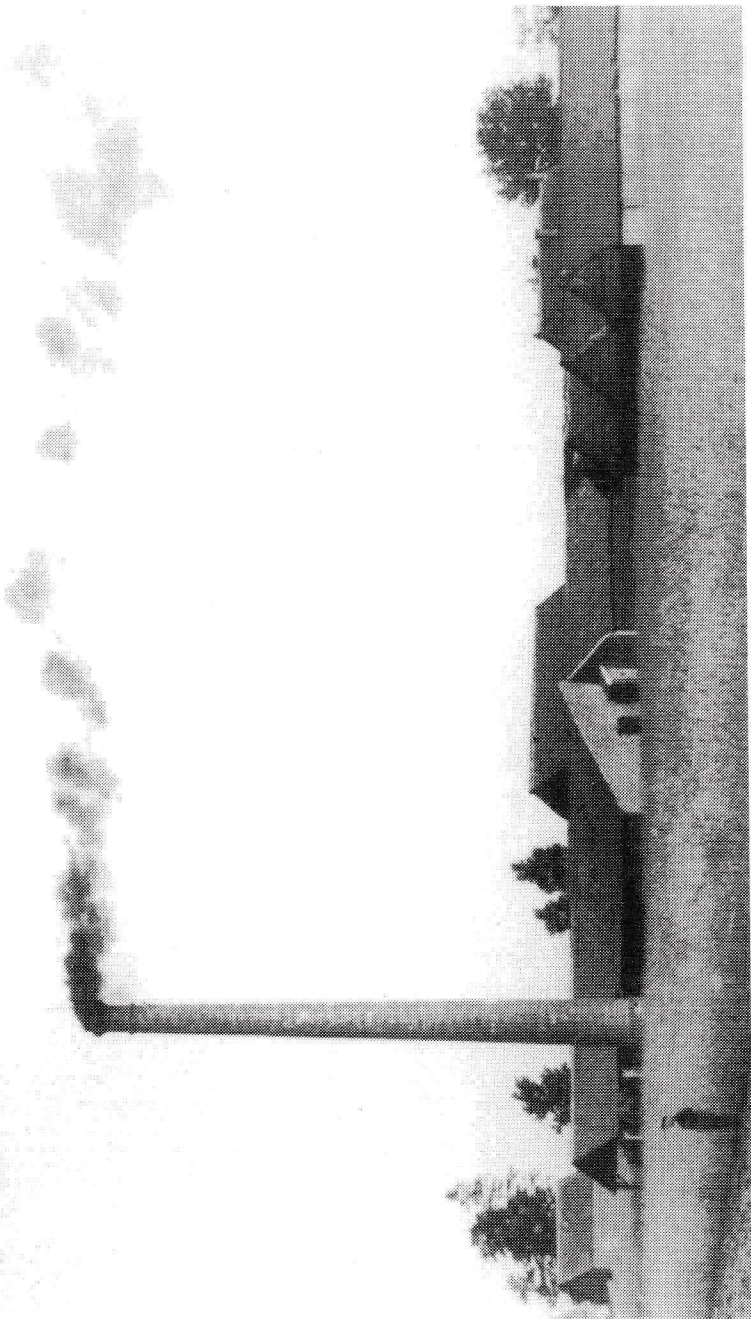
Op 28 januari 1916 overleed Guillaume Verdussen en korte tijd later was Guillaume de Leeuw uit Halsteren in de gelegenheid de fabriek van zijn zwager op Zoomvliet over te nemen. De fabriek werd toen opgenomen in de juist opgerichte handelsvennootschap onder firma "Guillaume de Leeuw". In deze firma waren opgenomen de draineerbuizenfabrieken "Vogelenzang" en "De Melanen" in Halsteren, draineerbuizenfabriek "Zoomvliet" in Wouw en aardewerf fabriek "De Kat" in Bergen op Zoom.¹⁶⁾

Kort na de overname ontstonden er plannen om de fabriek uit te breiden. Op 27 juni 1916 diende de NV Draineerbuizenfabriek "Zoomvliet" een verzoek in om de bestaande draineerbuizenfabriek uit te mogen breiden. Dat verzoek werd ook toegezonden aan het Rijkstoezicht op fabrieken en daar ging men op 29 juli 1916 akkoord met de uitbreiding van de bakoven.

Maar niet iedereen was even gelukkig met de uitbreiding van de fabriek. Acht landbouwers uit de directe omgeving hadden waarschijnlijk in het verleden al meer dan eens last gehad van de rook uit de fabriek, die toen nog geen schoorsteen had. Op 8 augustus 1916 schreven zij een brief aan het college waarin ze hun bezwaren tegen de uitbreiding van "Zoomvliet" uiteenzetten.

"Geve eerbiedig te kennen de ondergetekende alle landbouwers op Zoomvliet onder de gemeente Wouw en Bergen op Zoom.

Dat zij kennis hebben genomen van de aanvraag der N.V. draineerbuizenfabriek Zoomvliet te Wouw tot uitbreiding der bestaande fabriek met machinale bewerking op perceel Kadastraal bekend in sectie H n° 944 groot 3.54.20 hectare, der gemeente Wouw.

De steenfabriek op Zoomvliet in de jaren twintig. Uiterst links staat de woning die bij de fabriek hoorde waar de familie Verdussen en later P. Videler met zijn gezin woonde.
Het figuurtje voor het korenveld zou Guillaume de Leeuw kunnen zijn, want die had vaak een strooien hoed op. (Collectie: Guillaume de Leeuw-Ossendrecht)

Dat het kleine grondcomplex waarop deze fabriek gebouwd is rondom bijna begrensd word door bouwlanden waardoor wegens de afwezigheid van eenen flinken schoorsteen veel schade word toegebracht aan de daarop geteelde landbouwgewassen, immers ieder zal het met ons eens zijn, dat het uiterst teedere vruchtbeginsel bij in den bloei staande gewassen vernietigd word door den damp en rook waarvan de lucht in den omtrek dezer fabriek gedurig bezwangerd is.

Redenen waarom de ondergeteekenden Uw Edelachtb. College beleeft verzoeken dat bij de uitbreiding dezer fabriek een flinken schoorsteen worde geplaatst, ter voorkoming van verdere schade twelk doende.

Wouw 8 aug^e '16.

J. Deelen

P. Bals

G. van Loon

J. Herthog

Christ Deelen

C. Dekkers

P. Mouws

F. Mouws¹⁷⁾

De brief kwam op 9 augustus bij de gemeente binnen en werd tijdens de hoorzitting op 12 augustus 1916 besproken. Van deze hoorzitting werd proces verbaal opgemaakt en daaruit blijkt dat namens de fabriek op de zitting was verschenen:

„....de heer Jos Daverveldt, wonende te Bergen op Zoom, directeur en mede-vennoot van bovengenoemde fabriek.”

Tijdens de vergadering wordt het bezwaarschrift voorgelezen en de heer Daverveldt laat weten dat er een ijzeren schoorsteen is geplaatst met een hoogte van zeven meter en een middellijn van 40 centimeter. Hij is van mening dat daarmee aan de wet is voldaan.

Het college van Burgemeester en Wethouders is het daar niet mee eens en de voorzitter zegt:

„...dat de uitbreiding der fabriek, het, naar hunne meening wel degelijk noodig maakte dat een flinken schoorsteen wordt gebouwd, waarnaar de rook door kanalen wordt geleid, zoodat deze niet, zooals nu het geval is, langs alle zijden door de pannen en langs spleten naar buiten dringt en zoodoende steeds laag bij den grond blijft hangen.”¹⁸⁾

Het bezwaarschrift van de omwonenden wordt in de B & W-vergadering van 9 september 1916 gehonoreerd. De N.V. Draineerbuizenfabriek "Zoomvliet" mocht een nieuwe oven plaatsen en op die manier de fabriek verder uitbreiden, maar daar worden wel een aantal voorwaarden aan gekoppeld. De rook en de verbrandingsgassen mogen voortaan niet meer langs openingen in de kruin van het gebouw worden afgevoerd. Er blijkt inmiddels een nieuwe tekening gemaakt te zijn, want het college geeft aan dat de rook en de gassen afgevoerd moeten worden via de op tekening aangegeven schoorsteen.

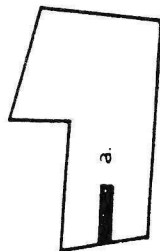
Die schoorsteen moest een hoogte hebben van minstens 25 meter boven de weg. Wat het college betrof moet de bouw van de nieuwe oven én de schoorsteen in elk geval vóór 1 maart 1917 gereed zijn.¹⁹⁾

De bouw van die schoorsteen was in elk geval niet op tijd klaar, want de directie van de fabriek schreef op 20 maart 1917 het volgende briefje:

„Vrijdag 11. ben ik ter secretarie geweest om uitstel te vragen voor den bouw der schoorsteen uit rede dat er geen cement te verkrijgen is, men had mij beloofd schriftelijk antwoord te geven, maar aangezien er spoedig moet gehandeld worden, zouden wij graag uwe meening willen weten.”²⁰⁾

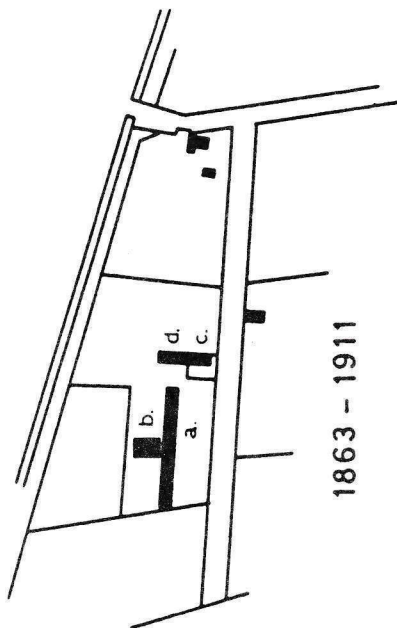
Het Wouwse college zal waarschijnlijk niet moeilijk gedaan hebben over het uitstellen van de bouw van de schoorsteen. De problemen rondom het tekort aan cement werden natuurlijk veroorzaakt door de Eerste

Steenfabriek "Zoomvliet"

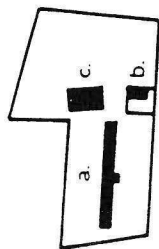
1841 - 1863

a. = pannenbakkerij

1863 - 1911

a. = steenbakkerij, b. = loods,
c. = woonhuis, d. = schuur.

1911 - 1944

a. = steenoven
b. = woonhuis
c. = loods

Tekening: M.C.J. Broos (Roosendaal)

Wereldoorlog waardoor ook in Nederland allerlei producten schaars waren.

Ondanks die schaarste wilde de directie de fabriek wel moderniseren, want op 3 mei 1916 werd toestemming gevraagd om de draineerbuizen-fabriek uit te breiden door

„Het plaatsen eener door stoom gedreven locomobiel ter vervanging van den tot heden in gebruik zijnde petroleum motor staande in de buizenfabriek.”

Aan het eind van de maand werd daar nog de aanvraag voor de verbouwing van het machinehuis aan toegevoegd, mogelijk omdat de oude machine groter was dan de petroleummotor. De omwonenden maakten nu geen bezwaar op de hoorzitting van 9 juni, zodat B en W op 7 juli 1917 zonder problemen de gevraagde toestemming konden verlenen.²¹⁾

Brand

In 1917 haalde de fabriek op Zoomvliet de krant. Er was brand uitgebroken in de fabriek en Dagblad "De Zoom" maakte daarvan op 6 juni 1917 melding:

„Dinsdagavond omstreeks 9 uur brak plotseling brand uit op Zoomvliet bij de draineerbuizenfabriek aldaar. Drie houten loodsen, benevens 3000 mutsaards gingen in vlammen. Een heele schadepost vooral in deze tijd bij gebrek aan brandstof. Hedenmorgen werd als vermoedelijke dader naar Wouw opgebracht v.M. een ruim 16 jarige jongen.”

In deze periode werd de fabriek steeds verder gemoderniseerd en P. Videler was er directeur. Toen in 1919 de wettelijk verplichte zaterdagmiddag werd ingevoerd, ontving de gemeente Wouw een overzicht van de bedrijven en de fabrieken die deze verklaring nog niet getekend

Foto van de mengput. Deze foto is van een fabriek in Halsteren, maar op Zoomvliet gebeurde het mengen op een identieke manier. In de put staat een arbeider die de klei in de houten mengkuip gooid. Het paard liep rond de put en uit de kuip werden blokken gemengde klei geperst. Die werden op het plateau links op de voorgrond gelegd. De man die het paard vasthoudt is Jac. de Leeuw (Collectie: Guillaume de Leeuw-Ossendrecht).

hadden. Bij deze fabrieken stond op dat moment ook de „draineerbui-zenfabriek Guillaume de Leeuw” vermeld.²²⁾

Toen Videler in 1923 vertrok, werd de directie van de fabriek voortaan vanuit Halsteren gevoerd. In deze periode had de fabriek drie over-slaande vlamovens en een aantal droogloodsen.

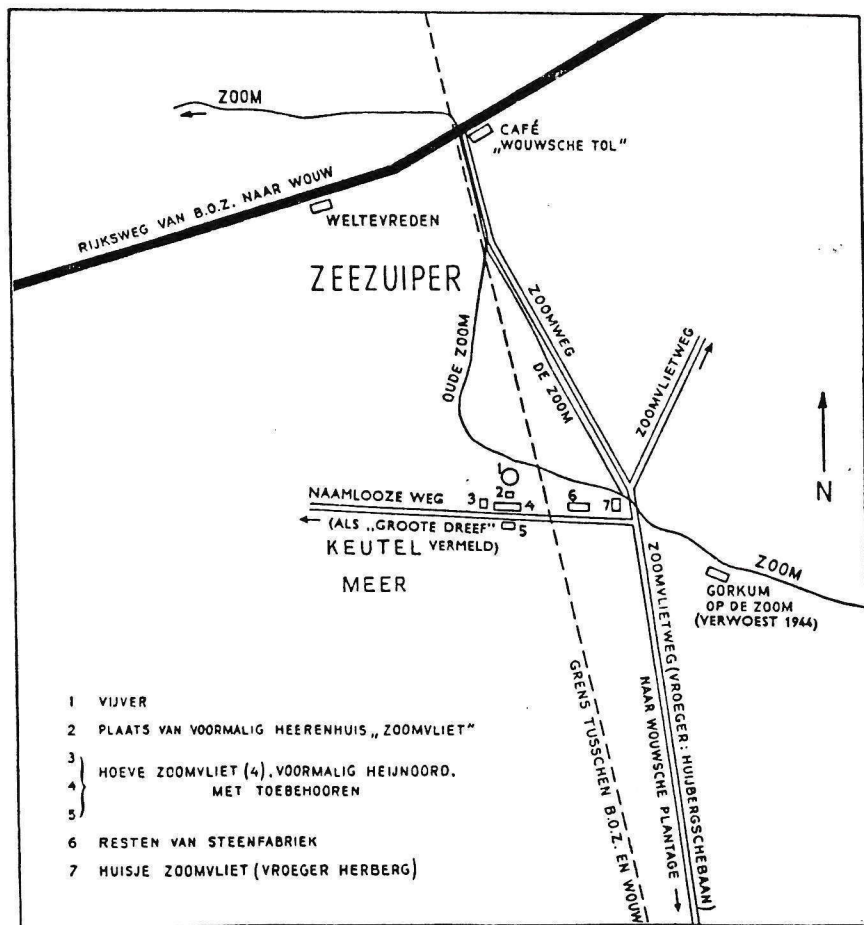
Na 1920 nam het aantal personeelsleden flink af als gevolg van een verslechtering van de afzet in de industrietak. Veel is er over deze periode niet bekend. Wel dat tot 1927 nog gebruik werd gemaakt van het smalspoor dat naar de Boerenweg in Heerle lag om de buizen af te voeren. In 1927 werd een vrachtwagen gekocht om de producten af te voeren.

In het verslag over "de toestand van de gemeente" uit 1930 is te lezen dat er op dat moment vijf mannen, twee vrouwen, één jongen en één meisje in de fabriek werkten.²³⁾

Opheffing

In 1939 ging de fabriek dicht. Hij paste toen niet meer in het patroon van het bedrijf. Wel werden de gebouwen gehandhaafd. G. de Leeuw noemde het een reservefabriek voor het geval er in Halsteren iets mis zou gaan. Het personeel van de fabriek fietste voortaan dagelijks op en neer naar de fabriek in Halsteren.

Tijdens de bevrijding van de gemeente Wouw in 1944 werd de fabriek volledig vernield. Alleen de schoorsteen bleef overeind staan. Boeren en burgers gebruikten de stenen en bruikbare onderdelen van de fabriek om hun woningen en schuren op te knappen en de schoorsteen werd afgebroken door de gebroeders Van Wesenbeeck uit Heerle die de schoorsteen bij hun eigen steenfabriek aan de Boerenweg in Heerle opnieuw opbouwden. Rond 1970 werd het perceel grond waar de fabriek op gestaan had verkocht aan Chr. Deelen. Alleen door enkele verlagingen in het landschap en het 'directiehuis' aan de Zoomvlietweg is nog te zien dat hier ooit een levende handel in draineerbuisen gevestigd was.

Een kaartje van de steenfabriek op Zoomvliet met de directe omgeving. De weg die op de tekening als 'naamloze weg' aangegeven staat, heeft van de gemeente Bergen op Zoom inmiddels de naam Heijnoort gekregen, waarmee de herinnering aan het voormalige Heijnoord bewaard blijft. (Uit: Zoomvliet door mr. F.A. Holleman).

Noten:

1. Administratief Archief Wouw 1811-1940 [AA Wouw] 2926. Notulen B & W van 31 december 1841. Ook AA Wouw 3764. De aanvraag bij G.S. dateert van 22 december 1841.
2. Het stilleggen van de steenfabriek tijdens het bloeien van de veldvruchten, is een harde voorwaarde geweest. Immers in die tijd lagen de steenfabrieken in de winter stil en in het voorjaar begonnen ze op volle toeren te werken. Juist in die tijd zou de fabriek dan stilgelegd moeten worden.
3. AA Wouw 2926. Notulen B & W van 13 mei 1842.
4. „Zoomvliet” door Mr. F.A. Holleman. Zutphen 1956. blz 110.
5. Lydia Iulia Maria ('Julie' van Gorkum, geboren te Gent op 26 juli 1824 en gestorven in Leiden op 15 mei 1854.
6. Zie noot 4. Blz 121
7. Gegevens ontleend aan akten in het bezit van de heer G. de Leeuw uit Ossendrecht.
8. Wouw en de spoorwegen deel 12 door M.C.J. Broos. Uit De Vierschaer 1-'89, blz 64 en 69.
9. Zie noot 7.
10. Wouw en de spoorwegen deel 11 door M.C.J. Broos. Uit: De Vierschaer 4-'88, blz 33 en 35. Zie ook noot 8.
11. Wouw en de spoorwegen deel 12 door M.C.J. Broos. Uit: De Vierschaer 1-'89, blz 64 en 69.
12. AA Wouw 4359. Gegevens voor de arbeidswet betreffende jongens en meisjes tussen 12 en 16 en vrouwen boven de 16 jaar.
13. Zie noot 12. Gegevens over de periode 1902 tot 1909.
14. Zie noot 10.
15. AA Wouw 4360.
16. Zie noot 10. Gegevens staan vermeld in een brochure over drainage. Collectie van G. de Leeuw (Ossendrecht).
17. AA Wouw 3759. Register van de hinderwetaanvragen. Aanvraag van 27 juni 1916, tevens AA Wouw 3878.
18. AA Wouw 2939. Notulen van de vergadering van B en W van 12 augustus 1916.
19. AA Wouw 2939. Notulen van de vergadering van B en W van 9 september 1916.
20. AA Wouw 3878.
21. AA Wouw 3759. Aanvraag van 8 mei 1917 voor het perceel H 944. Die ook: AA Wouw 3878. Aanvraag van 3 mei 1917. Op 25 mei werd de verbouwing van het machinehuis aangevraagd.
22. AA Wouw 4361.
23. AA Wouw 3297. Toestand der gemeente in 1930, Staat der fabrieken.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.